

UDK 811.133.1(493)

Primljeno: 07. 09. 2020.

Pregledni rad

Review paper

Emir Šišić

FRANCUSKI JEZIK NA PROSTORU BELGIJSKE FRANKOFONIJE

Iako se u svakodnevnoj komunikaciji najčešće spominje samo kao službeni jezik Francuske, potrebno je znati da je francuski jedan od najvećih svjetskih jezika i da je kao takav službeni u 32 države svijeta. Cilj ovog rada je da ukaže na prisustvo i značaj francuskog kao policentričnog jezika s osvrtom na Belgiju. Predstaviti ćemo status francuskog jezika u Belgiji te i samu lingvističku i kulturološku pozadinu zemlje. Skrenut ćemo pažnju na pojam *frankofonija*, njegov značaj i ulogu. Objasniti ćemo zašto se francuski smatra policentričnim jezikom te analizirati kako se kao takav prostire kroz belgijsku frankofoniju. Na korpusu pojedinih riječi belgijskog porijekla iz elektronskog izdanja LEXICOLOGOS pokazat ćemo kako leksika varira u odnosu na iste pojmove koji se koriste u Francuskoj.

Ključne riječi: frankofonija; OIF; Belgija; belgicizmi; leksika

UVOD

Glavni cilj ovog rada je ukazati na značaj francuskog jezika na prostoru Belgije. U prvom dijelu ćemo ukazati na prisustvo francuskog jezika u svijetu, a u drugom dijelu ćemo objasniti pojam *frankofonija*. Nakon osvrta na rasprostranjenost francuskog diljem svijeta i na pojam *frankofonija*, u trećem dijelu ćemo objasniti kako funkcionira policentričnost u jeziku s obzirom na to da francuski pripada takvim jezicima. U četvrtom dijelu ćemo geografski i lingvistički predstaviti Belgiju, a posebnu pažnju ćemo posvetiti ulozi Belgije u frankofoniji te koegzistenciji

francuskog s nizozemskim jezikom. Upravo u ovom dijelu ćemo objasniti kako funkcioniše policentričnost na leksičkom nivou dok ćemo za navođenje primjera koristiti leksikografski korpus *Panfrankofona leksikografska baza podataka* za Belgiju u elektronskom izdanju (fr. *Base de données lexicographiques panfrancophone: le français de Belgique*). Cilj nam je ukazati na neke najčešće leksičke varijacije koje su tipične za belgijski prostor.

RASPROSTRANJENOST FRANCUSKOG JEZIKA

Francuski jezik je jedan od najvećih svjetskih jezika i pripada romanskoj skupini. Prema zvaničnoj statistici Međunarodne organizacije za Frankofoniju (fr. OIF – *Organisation internationale de la francophonie*) iz 2018. godine¹, broj govornika francuskog jezika iznosi 300 miliona i nalaze se na svim kontinentima tako da se radi o petom jeziku s najviše govornika nakon kineskog, engleskog, španskog i arapskog. U poređenju sa statistikom iz 2014. godine, broj govornika ovog jezika porastao je za 10%. Pored engleskog jezika, francuski je najviše zastupljen kao strani jezik u školama i smatra se trećim jezikom ekonomije nakon engleskog i kineskog te drugim najkorisnijim jezikom nakon njemačkog u ekonomskoj saradnji s britanskim firmama. Poznato je da danas 15,3% predstavljaju direktne investicije zemalja u kojima je francuski službeni jezik te da 8,7% svjetskog bogatstva proizvode upravo te zemlje (OIF 2018). Prema OIF-u (2018), francuski je danas službeni jezik u 32 države svijeta kao i većine međunarodnih organizacija poput NATO-a, Crvenog krsta, Međunarodnog olimpijskog komiteta i sl. Ista statistika navodi da više od 50 miliona učenika u školama uči francuski kao strani jezik (fr. FLE – *français langue étrangère*). Zahvaljujući činjenici da se 50% govornika nalazi na afričkom kontinentu koji bilježi stalni demografski rast, OIF (2018) predviđa da će broj govornika francuskog jezika do 2070. godine porasti na više od 500 miliona. Francuski je u Europi zastupljen 33,4% a 12% stanovnika ga govori kao maternji jezik. Kada je riječ o supsaharskoj Africi i Indijskom okeanu zastupljen je 44,4%. U sjevernoj Africi i na Bliskom istoku zastupljen je 14,9%, a u Americi i Karibima oko 7%. Naravno, najveći broj učenika ovog jezika nalazi se upravo u Africi. Kada je riječ o Europi, francuski je uglavnom prvi strani jezik u školama u anglofonim zemljama, a u germanofonim drugi. U ostalim zemljama često zauzima mjesto trećeg ili četvrtog stranog jezika. Na europskom tlu francuski jezik bilježi blagi pad od 2%, a u korist drugih stranih jezika

¹ <http://observatoire.francophonie.org/2018/synthese.pdf>

poput njemačkog, kineskog i španskog. Kada je riječ o centralnoj i istočnoj Europi, francuski bilježi značajan pad broja učenika u osnovnim i srednjim školama. OIF (2018) naglašava da su uglavnom starije generacije učile francuski u školama, a da je to rjeđi slučaj s mladima. OIF (2018) također ističe da se u većini zemalja tog dijela Europe i dalje koriste veoma zastarjeli udžbenici i metode što pogoduje povlačenju francuskog iz školstva. Kada je riječ o zapadnoj Europi u kojoj su upravo romanski jezici dijelom službeni (španski, italijanski i portugalski), geografska blizina s Francuskom, kao i činjenica da jezik pripada istoj jezičkoj skupini uglavnom pogoduju učenju jezika što se djelimično može objasniti i značajem koji zauzima turizam u geografski bliskim zemljama. U zapadnoj i sjevernoj Europi francuski zauzima mjesto drugog stranog jezika izuzev nefrankofonih dijelova Belgije, Švicarske i Luksemburga gdje je zastupljen kao prvi strani jezik. Kada su u pitanju baltičke zemlje, prema OIF-u (2018), francuskom jeziku su oštra konkurencija njemački i ruski.

Zahvaljujući iscrpnoj statistici OIF-a iz 2018. godine, možemo zaključiti da francuski jezik ima različit status u zavisnosti od kontinenta na kojem se uči. Velika geografska zastupljenost jezika danas se može posmatrati u okviru koncepta *frankofonije* o kojem će biti riječi u nastavku.

POJMOVI *FRANKOFONIJA* I *FRANKOFONIJA*

U ovom dijelu ćemo objasniti pojmove *frankofonija* i *Frankofonija*, tj. razliku koja postoji kada se ova dva pojma pišu malim i velikim slovom. Francuski geograf Onésime Reclus (1837-1916) zaslužan je za pojam *frankofonija* (Deniau 1995: 9). Tako se govornici francuskog jezika nazivaju *frankofonim govornicima* i taj termin tada oponira terminima *anglofoni*, *hispanofoni*, *luzofoni*, *italofoni govornici*. Također se koristi i pojam *frankofoni prostor* (Tchebwa 1996: 15). Kada se radi o pojmu koji je napisan malim slovom, Cuq u svom *Dictionnaire de didactique du français langue étrangère et seconde* (2003: 112-113) objašnjava da tada frankofonija predstavlja cjelokupni prostor na kojem se govori francuski jezik i da ga govornici u svojim zemljama imaju kao službeni, maternji, drugi jezik, strani jezik ili ga koriste kao partnerski ili jezik međunarodne komunikacije. Pojam napisan malim slovom, *frankofonija*, podrazumijeva odanost univerzalnim vrijednostima koje nose kulture i civilizacije nastale na francuskom jeziku. Prema Cuqu (ibidem: 112), danas ovaj pojam u sebi nosi izvjestan kolonijalni i neokolonijalni predznak kao i kulturološki

imperijalizam. Lingvistica Henriette Walter (1998: 134) smatra da *frankofonija* kao pojam ima geopolitičku konotaciju koja se nameće zadnjih dvadeset godina.

Kada je u pitanju pojam *Frankofonija* napisan velikim slovom, radi se o institucionalnom predstavništvu francuskog jezika koje se naziva *Međunarodna organizacija za Frankofoniju* (OIF). Michel Tétu (1997: 14) definiše *Frankofoniju* kao skupinu vlada, zemalja i službenih institucija kojima je francuski jezik zajednički u poslovanju i razmjenama. Kada je riječ o OIF-u, važno je naglasiti da je ta organizacija osnovana 1970. godine u Niameyu, glavnom gradu Nigera, i danas broji 88 država članica. Bosna i Hercegovina je u statusu zemlje posmatrača OIF-a od 2010. godine. Najveću zaslugu u osnivanju ove organizacije imao je tadašnji senegalski predsjednik Léopold Sédar Senghor, a njen glavni cilj je promocija francuskog jezika, kulture, civilizacije, obrazovanja na francuskom jeziku u frankofonim zemljama kao i promocija mira, demokratije i ljudskih prava. OIF također od 1986. godine organizuje bijenalno *Samit frankofonije* (fr. *Sommet de la francophonie*) (Deniau 1995: 62) na kojem čelni ljudi država članica razmatraju razna ekonomska, kulturna i obrazovna pitanja u zemljama frankofonog govornog područja. Iz navedenoga možemo zaključiti da se *frankofonija* prije svega odnosi na geografski i lingvistički prostor, a *Frankofonija* na politički i institucionalni.

Smatramo da je frankofoni prostor iznimno velik i da nije jednostavno obuhvatiti sve geografske tačke na kojima je francuski jezik zastupljen. Kao što smo ranije naveli, francuski spada među najveće svjetske jezike i zastupljen je u velikom broju zemalja odnosno lingvo-kulturnih centara te se kao takav naziva policentričnim jezikom.

POLICENTRIČNI JEZIK U FRANKOFONOM PROSTORU

Kao i neki drugi svjetski jezici, francuski je policentrični standardni jezik što znači da ima službeni status u više „centara“, tj. različitih država. Prema Stedjeu (2001: 202), standardni jezik je tzv. nadregionalni jezik u svim slojevima društva i tako se razlikuje od dijalekta koji pripada manjoj skupini društava. Kordić (2010) smatra da je zbog toga jedan standardni jezik rasprostranjen u daleko širem geografskom području od dijalekta koji je ograničen regijama i ne prostire se u više „centara“. Kordić (2010: 77) dalje navodi da postoje brojni policentrični jezici poput engleskog, španskog, njemačkog, portugalskog i da im je svima zajedničko to što se uvijek radi o istom jeziku kojim govore različite nacije. Kordić (ibidem) naglašava da se ne radi

o različitim jezicima samo zato što postoji više varijanata. Ona ističe da je jedan njemački koji se govori u Austriji, Njemačkoj i Švicarskoj, jedan engleski kojim govore u Velikoj Britaniji, Sjevernoj Americi i Australiji. Ista je stvar i s portugalskim jezikom koji podjednako dobro razumiju i Portugalci i Brazilci, a naravno i s našim slučajem, tj. francuskim koji je jedan isti jezik rasprostranjen u raznim državama. Važno je napomenuti da u slučaju svjetskih policentričnih jezika neznatne razlike ipak postoje u gramatici jezika, a one su nešto izraženije na fonetskom i leksičkom planu te da nijedna od tih razlika ne ugrožava međusobno razumijevanje govornikâ (2010: 79). Francuski lingvista Paul-Louis Thomas (2003: 314) objašnjava kako su razlike u bosanskom, hrvatskom, srpskom i crnogorskom manje u odnosu na razlike između varijanti stadardnog engleskog u Velikoj Britaniji, Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi i Australiji ili u slučaju francuskog u Francuskoj, Belgiji, Švicarskoj i Kanadi.

Kada je o francuskom jeziku riječ, policentričnost se razvila dijelom putem kolonijalnih osvajanja (Sanaker i dr. 2006: 9), ali Kordić (2010: 146) naglašava da kolonijalizam ne može služiti kao kriterij za utvrđivanje policentričnosti jer npr. Švicarska i Belgija nisu bile francuske kolonije. U vezi s tim, autorica smatra da je neophodno sagledati današnje jezičke podudarnosti i razlike pri određivanju policentričnosti. Budući da bi zahtijevalo mnogo više prostora analizirati francuski kao policentrični jezik na cijeloj frankofonoj teritoriji, u ovom istraživanju ograničit ćemo se samo na Belgiju te ćemo u nastavku predstaviti glavne značajke belgijske frankofonije.

EUROPSKA FRANKOFONIJA NA PRIMJERU BELGIJE

Prema Članu 1 belgijskog Ustava², Republika Belgija je od 1993. godine savezna država sastavljena od regija i zajednica (Massart-Piérard 1997: 16). Prema Članovima 2 i 3, Belgija je sastavljena iz tri različite regije: Flandrija na sjeveru, Valonija na jugu i u centru regija Brisel-glavni grad i tri jezičke zajednice: francuska (fr. *Communauté française*), flandrijska ili flamanska (fr. *Communauté flamande*) i germanofona (fr. *Communauté germanophone*) (Deniau 1995: 97).

Flandrija je nederlandofona regija, odnosno službeni i prvi jezik je nizozemski (oko 60% populacije) s 5,9 miliona stanovnika, Valonija je frankofona sa službenim francuskim (oko 40%) i 3,3 miliona stanovnika, a sama briselska regija je dvojezična, tj. službeni su i nizozemski i francuski s 950000 stanovnika (Sanaker i dr. 2006: 30-

² https://www.senate.be/doc/20190719_CONSTITUTION.pdf

33). U vrlo maloj germanofonoj zajednici službeni jezik je i njemački, ali taj broj je manji od 1% (idem: 30). Germanofona zajednica nalazi se na krajnjem istoku Valonije i graniči s Njemačkom dok Flandrija na sjeveru graniči s Nizozemskom. S obzirom na to da je dvojezičan, Brisel pripada i flamanskoj i francuskoj zajednici. Svaka regija ima svoj parlament i vladu (idem: 33). Belgija funkcionira na principu asimetrije (fr. *asymétrie*) prema kojem flamanski parlament i vlada upravljaju i Flandrijom i flamanskom zajednicom, a valonski Valonijom i francuskom zajednicom (Massart-Piérard 1997: 21). Ista autorica navodi da ta asimetrija uzrokuje tenzije između Valonaca i Flamanaca zbog koje vlada Valonije zahtijeva ekonomsku samostalnost. Zbog decentralizovane vlasti, Belgija funkcionira i prema principu supsidijarnosti (fr. *subsidiarité*). Taj princip podrazumijeva da odlučivanje o zajedničkim pitanjima mora biti preneseno na najniži mogući stepen društvene organizacije i da zahtijeva autonomiju zajednica, tačnije samih regija (Massart-Piérard 1997: 20).

Kada je riječ o širenju francuskog jezika u Belgiji, već u XVI stoljeću pod španskim režimom, započela je masovna „francizacija“ (fr. *francisation*) dvorova i elita. Pod vladavinom Karla V, francuski postaje jezik vrhovne administracije dok je nizozemski imao samo lokalnu ulogu (Francard 2010: 2). Francard (ibidem) navodi da je 1840. godine u Belgiji postojalo 28 dnevnih novina na francuskom jeziku te da se težilo masovnom uvođenju francuskog u osnovne škole. Nizozemski je tako u XIX stoljeću potpuno izbačen iz školstva te je francuski preuzeo tu ulogu (Miličková 1997: 54). Sanaker i dr. (2006: 29) smatraju da je ovako složena jezička slika Belgije rezultat stranih sila koje su djelovale sve do 1830. godine kada je Belgija proglasila nezavisnost. Tada je postavljena jezička granica – germanofoni sjever sa službenim nizozemskim i frankofoni jug s francuskim. Prema prvom „jezičkom“ popisu iz 1846. godine, većina stanovništva govorila je flamanske dijalekte, a samo 10% stanovništva standardni francuski (Sanaker i dr. 2006: 30). Sam glavni grad Brisel sve do 1898. godine bio je jednojezičan s francuskim kao službenim jezikom (Bénil 2000: 179). Nakon proglašenja nezavisnosti francuski je u Belgiji imao prilično elitističku funkciju među narodima koji su se njime služili u cilju dobijanja političke moći. S obzirom na to da se nakon proglašenja nezavisnosti uglavnom težilo jednojezičnosti, rađaju se pobune među flamanskim narodom i tada nastaje tzv. Flamanski pokret (Sanaker i dr. 2006: 31). Zahvaljujući tom pokretu, nizozemski je danas jedan od službenih jezika. Važno je naglasiti da su jezičke granice postavile i određene političke barijere s obzirom na to da belgijske regije imaju svoje parlamente i vladu. Posljednji „jezički“ popis u Belgiji datira iz 1947. godine i ovakva aktivnost je od tada zabranjena jer je izazivala tenzije između Valonaca i Flamanaca. Sami Flamanci

su osporavali rezultate popisa plašeći se masovne „francizacije“ Brisela (Francard 2010: 2).

Kada je u pitanju Brisel koji je danas jedini dvojezičan u pravom smislu, težište se ipak stavlja na frankofone govornike. Janssens (2008: 4) navodi da je 95,55% stanovništva Brisela frankofono, a 28,23% nederlandofono što znači da ta dvojezičnost ipak ide u korist francuskog. Paradoks je sljedeći: Brisel je glavni grad na teritoriji koja je historijski pripadala Flandriji, a francuski kao službeni ipak nije većinski u cijeloj državi (Sanaker i dr. 2006: 35). Ipak, kada je riječ o Briselu, više faktora ide u korist francuskom jeziku: broje međunarodne institucije, veliki broj frankofonih naseljenika kao i sama Francuska zajednica (fr. *Communauté française*) koja broji oko 4,5 miliona govornika. Francuska zajednica ima važnu ulogu u sprovođenju frankofonije na prostoru Belgije. Prema Statutu Belgijskog odjela francuska zajednica / Valonija-Brisel parlamentarne skupštine za Frankofoniju, Belgija je u OIF-u vidljiva kao savezna država u kojoj najveću ulogu igraju federalna vlada i vlada Valonije-Brisela i one imaju statuse članica. Vlada regije Valonija indirektno učestvuje u delegiranju Francuske zajednice. Sama Francuska zajednica predstavlja sve frankofone općine Valonije kao i dvojezične općine regije Brisel. Ovu zajednicu čini petnaest članova Stalnog savjeta za frankofoniju (fr. *Conseil permanent de la francophonie*).³ Prema Massart-Piérardu, (1997: 33), Valonija učestvuje u multilateralnoj frankofoniji u poljima ekonomije, poljoprivrede, energetike i okoliša kao i po pitanju samog francuskog jezika. Odnosi Belgije prema frankofoniji potvrđuju hipotezu prema kojoj je vanjska politika te zemlje samostalna bez većih utjecaja stranih sila (ibidem: 17). Massart-Piérard (ibidem) smatra da su savezna država Belgija kao i njene regije i zajednice kompetentne da odlučuju o pitanju francuskog jezika, obrazovanja i međunarodne saradnje.

Massart-Piérard (1997: 31) objašnjava da Francuska zajednica u Belgiji počiva na sociološkim i institucionalnim doktrinama koje imaju nekoliko važnih principa. U prvom redu, autorica ističe važnost kulturno-jezičkog principa koji insistira na belgijskoj „raznolikosti“ i jezičkom pluralizmu. To podrazumijeva da bilo koje pitanje koje bi izazvalo podjele po jezičkom principu treba izbjegavati. Kao drugu osobinu, autorica navodi multilateralnost. U slučaju Belgije, ona je važna jer podstiče na ekonomsku saradnju više strana, a ne samo dvije koje bi mogle izazvati konkurenciju unutar same zemlje. Treća osobina ili princip je transferzalnost koja nalaže raznolikost kulturnih programa u svim sektorima. Ta transferzalnost i multilateralnost ključne su

---

³ [https://www.pfwb.be/le-travail-du-parlement/international/relations-multilaterales/apf/section-belgique-com-munaute-francaise-wallonie-bruxelles-1/statuts](https://www.pfwb.be/le-travail-du-parlement/international/rerelations-multilaterales/apf/section-belgique-com-munaute-francaise-wallonie-bruxelles-1/statuts)

za partnerski odnos, još jedan od principa Francuske zajednice. Za kraj, autorica navodi još dvije komponente: poštivanje kulturnog identiteta, tolerancija, mir i solidarnost svih regija kao i zajednica i razvoj francuskog kao drugog jezika u svijetu.

Smatramo da se poštivanje kulturnog identiteta stanovnika Belgije kao i jezičke ujednačenosti najbolje ogleda u primjeru izbora jezika školstva. Kada se radi o izboru jezika na kojem se odvija školovanje, situacija je jednostavna. U Valoniji i Flandriji preovladava dominantniji jezik koji je i službeni, ali u Briselu izbor je na samoj porodici i time je Brisel rijedak slučaj u kojem odluku slobodno donose roditelji djeteta (Sanaker i dr. 2006: 38). Kada su u pitanju isključivo jednojezične regije, učenici slušaju nastavu na svom maternjem jeziku ako to zahtijeva najmanje šesnaest roditelja u školi. U suprotnom slučaju, učenici su primorani da promijene školu i regiju te da nastavu pohađaju u onoj regiji u kojoj je njihov maternji jezik dominantniji (idem: 39). Studija Janssensa (2008) potvrđuje da je jezički identitet itekako važan stanovnicima Belgije. Na primjeru dvojezičnog Brisela, autor navodi da su jezički miješani razredi stvarnost u svim školama i da ta činjenica za 80% građana Brisela predstavlja pravo bogatstvo (Janssens 2008: 6).

Možemo zaključiti da su raznolikost, pripadnost i poštivanje jezičkog identiteta važne komponente u obrazovnom sistemu Belgiji, ne samo Francuske zajednice nego i Flamanske. U posljednjem dijelu ovog rada govorit ćemo o toj raznolikosti na primjeru belgicizama, odnosno pojedinih leksema koji su karakteristični za belgijski frankofoni prostor.

LEKSIKA BELGIJSKOG PORIJEKLA

Piron (1973) definiše *belgicizme* kao specifičnosti u jeziku koje su u upotrebi barem u nekoliko belgijskih provincija. Pozivajući se na Massionovu definiciju, Miličková (1997: 58) belgicizmima naziva sve fonetske, fonološke, morfološke, sintaksičke ili leksičke osobenosti jezika koje su svojstvene govornicima francuskog kao maternjeg jezika na teritoriji Belgije. Autorica smatra da takvo definisanje belgicizama prikazuje jednostavan pristup te da nekoliko faktora treba obuhvatiti kada se radi o ovoj problematici: geografski faktor jer se neki belgicizmi koriste i u Valoniji i Briselu, a neki samo na isključivo manjem geografskom prostoru; društveni faktor – niži društveni govor podrazumijeva već upotrebu belgicizama, a viši daleko manje (ibidem: 58). U tom kontekstu, belgicizmi mogu nositi pejorativno značenje, odnosno

obuhvatati sve one riječi koje nisu svojstvene samoj jezičkoj normi i standardu na prostoru Francuske. I jednojezični rječnici *Larousse* i *Le Robert* belgicizme definišu na veoma pojednostavljen način smatrajući ih riječima i izrazima koji isključivo pripadaju Belgiji. Francard (2010: 10) navodi da se brojni leksički oblici romanskog porijekla nalaze u samim belgicizmima te da kontakt Brisela i Valonije proizvodi razne leksičke interferencije i miješanje s nizozemskim. Ta leksika pripada uglavnom administrativnom, akademskom, trgovinskom domenu itd., ali i drugima kako ćemo pokazati u nastavku rada.

Panfrankofona leksikografska baza podataka - belgicizmi

Teško je utvrditi porijeklo belgicizama, ali Miličková (1997: 55) tvrdi da se često radi o arhaizmima koji su svojstveni i drugim frankofonim zemljama poput Švicarske ili Kanade, neologizmima, posuđenicama (iz flamanskog ili valonskog dijalekta). Mi ćemo u primjerima predstaviti neke leksičke oblike koje imaju germansko, romansko ili neko drugo porijeklo. Spomenut ćemo i pojedine neologizme i arhaizme koji su u upotrebi. Kada je u pitanju germansko porijeklo, radi se o riječima iz nizozemskog (tj. flandricizmima) ili njemačkog jezika (tj. germanizmima) te se danas u francuskom jeziku uglavnom koriste na području Brisela i Valonije. Bénit (2000: 182) precizira da nizozemski obiluje riječima francuskog porijekla (galicizmima) iz Valonije i Brisela i da u samom Briselu postoji jedna vrsta miješanog idioma koji se zove marolski (fr. *marollien*) koji je zastupljen u briselskoj četvrti Marolles (Francard 2010: 4). Prema Francardu (2010: 5) taj miješani idiom je varijetet francuskog jezika i različit je ako ga koriste izvorni govornici francuskog i dvojezični Flamanci u Briselu.

Primjere belgicizama koje ćemo navoditi nalaze se u elektronskoj verziji rječnika LEXICOLOGOS u *Panfrankofonoj leksikografskoj bazi podataka* (fr. *Base de données lexicographiques panfrancophone: le français de Belgique*), a frekvenciju upotrebe tih riječi navode i drugi autori (Miličková 1997; Kadlec 2005; Francard 2010, itd.). Među brojnim belgicizmima navest ćemo samo neke te ukazati na njihove leksičke forme u Francuskoj kao i značenje u bosanskom jeziku. Među belgicizmima nizozemskog porijekla nalazimo oblike *blinquer* (niz. *blinken*) od francuskog *reluire*, *briller* (bos. *sjati*), *ça stink* (niz. *stinken*, fr. *puer*, bos. *vonjati*), *être en rote* (fr. *être en colère*, od nizozemskog *rote* što znači *crven*, bos. *biti ljut*), *il drache* (niz. *dreisen*, fr. *il pleut à verse*, bos. *pada jaka kiša*), *bourgmestre* ili *mayeur* (niz. *borgermeester*, fr. *maire*, bos. *gradonačelnik*), *kermesse* (niz. *kirkmisse*, bos. *vašar*). Belgicizam

kemesse se i u samom standardnom francuskom ponekad koristi. I riječi drugog porijekla prisutne su kao belgicizmi s morfologijom prilagođenom francuskom jeziku poput *chiquelette* (šp. *chicle*, bos. *žvakaća guma*), *s'accaparer* (it. *accaparrare*, fr. *s'emparrer*, bos. *dokopati se*), *sacoche* (it. *saccoccia*, fr. *sac à main*, bos. *torbica*), *student* (eng. *student*, fr. *étudiant*, bos. *student*), itd.

Riječ *auditoire* (lat. *auditorium*) u belgijskom francuskom kao i u švicarskom znači *sala za nastavu* (fr. *salle de cours*), a ista riječ u Francuskoj ima značenje *publika, auditorij* (fr. *public*). Kada student povremeno radi tokom studija koristi se glagol *jober*, a sama osoba je *jobiste* od engleskog *job*. U školskom žargonu u Belgiji, galicizam *lycée* (bos. *gimnazija, srednja škola*) zamijenjena je s *athénée* (lat. *athenæum*), a pojam *lycée* u prošlosti se koristio samo kao srednja škola za djevojke (Kadlec 2005: 20). U belgijskom francuskom postoje i razni neologizmi poput *entièreté* (fr. *totalité*, bos. *cjelina*), *amitieux* (fr. *affectueux*, bos. *srdačno*), *pissodrome* (fr. *urinoir*, bos. *pisuar*), *lessiveuse* (fr. *lave-linge*, bos. *veš-mašina*). Neizostavno je spomenuti i arhaizme koji su ustaljeni u belgijskom francuskom, kada su u pitanju nazivi za brojeve: *septante* od narodnog latinskog *septanta*, a u francuskom *soixante-dix*, bos. *sedamdeset* i *nonante* (lat. *nonaginta*, fr. *quatre-vingt-dix*, bos. *devedeset*). Iako su karakteristični za Belgiju i frankofonu Švicarsku, ova dva posljednja belgicizma koriste se ponekad i u nekim dijelovima Francuske (Piron 1999). Koriste se i pojedini dijalektalni oblici koji su „francizirani“ i koji su nestali iz upotrebe u Francuskoj poput *aubette* (fr. *kiosque*, bos. *kiosk*) i *passet* (fr. *tabouret*, bos. *mala klupa* ili *tabure*) (Miličková 1997: 55). Među najpoznatijim belgicizmima koji često stvaraju zabunu, naročito stranim govornicima francuskog koji su naučili standardnu varijantu jezika, također spadaju i nazivi za dnevne obroke. U Belgiji pojam *déjeuner* označava *doručak*, a u Francuskoj je to *ručak* dok za *doručak* Francuzi koriste *petit-déjeuner*. U Belgiji *dîner* koriste za *ručak*, a u Francuskoj za *večeru*. Za *večeru* u Belgiji koriste *souper* od francuskog *soupe* koji je sam arhaizam (Miličková 1997: 59; Kadlec 2006: 20).

Među drugim poznatijim belgicizmima nalaze se i *attendre famille* (fr. *attendre un enfant*, bos. *čekati dijete, biti u drugom stanju*) pod utjecajem nizozemskog *familieverwachten* (Francard 2010: 9), žargonizmi *cloper* (fr. *avoir peur*, bos. *plašiti se*), *plèquer* (fr. *coller*, bos. *zalijepiti*). Tipičan belgicizam koji se ne koristi u Francuskoj je *tévé* (fr. *télé*, bos. *TV*) pod germanskim utjecajem i ne nalazi se u standardnim jednojezičnim rječnicima poput *Larousse* ili *Grand Robert* (De Surmont, 2008: 110). Belgicizmi su i *estaminet* (fr. *petit bistrot*, bos. *mala kafana*), *femme d'ouvrage* (fr. *femme de ménage*, bos. *spremačica*), *GSM* (fr. *téléphone*

portable, bos. *mobitel*), *guindaille* (fr. *beuverie*, bos. *žurka*), *infar* kao skraćena od latinskog *infarctus* (bos. *infarkt*), *klette* (fr. *gifle* ili *personne incompétente*, bos. *šamar* ili *nekompetentna osoba*), *pain français* (fr. *baguette*, bos. *francuski hljeb baget*), itd.

U ovom dijelu željeli smo predstaviti samo neke lekseme koji su u čestoj upotrebi u Belgiji, a njihovu učestalost opravdavaju studije koje smo konsultovali. Smatramo da bi bilo veoma zanimljivo posvetiti cijelu studiju leksemima belgijskog porijekla te ih razvrstati po različitim poljima (žargon mladih, akademski žargon i sl.).

ZAKLJUČAK

U ovom radu pokušali smo predstaviti najvažnije činjenice o rasprostranjenosti francuskog jezika s naročitim osvrtom na belgijsku frankofoniju. Činjenica je da je i dalje francuski iz Francuske glavna referenca za isti jezik u ostalim europskim zemljama, ali i na drugim kontinentima. Da li se radi o francuskom kao maternjem, jednom od službenih jezika, drugom jeziku, francuski je zastupljen na svim krajevima svijeta i broj govornika iz dana u dan raste. Geografsku rasprostranjenost jezika prikazali smo na primjeru Belgije, a samu policentričnost na primjerima različitih leksema. Ustrojstvo Belgije kao države veoma je složeno te u njoj francuski koegzistira s nizozemskim i njemačkim jezikom. Belgija igra važnu ulogu na frankofonom prostoru sa svojom lingvo-kulturalnom heterogenošću. S obzirom na to da smo u ovom radu predstavili samo Belgiju i njen značaj u frankofonom prostoru, smatramo da bi bilo zanimljivo proširiti istraživanje najprije na ostatak europske frankofonije (Švicarsku i Luksemburg), a potom i na ostale vaneuropske zemlje, i uporediti status francuskog jezika u njima sa statusom kakav postoji u višejezičnoj Belgiji.

LITERATURA

1. Bénit, André (2000), „Pratiques et représentations linguistiques des locuteurs francophones de Bruxelles“, *Thélème - Revista Complutense de Estudios Franceses*, 15, 179-192.
2. Cuq, Jean-Pierre (2003), *Dictionnaire de didactique du français langue étrangère et seconde*, CLE International, Pariz
3. Deniau, Xavier (1995), *La francophonie, Que sais-je ?*, Presses Universitaires de Paris, Pariz
4. Fédération internationale des professeurs de français (FIPF) (2016), *Enseigner le français dans le monde*, Livre blanc
5. Francard, Michel (2010), „L’influence de Bruxelles sur le français en Belgique“, *Brussels Studies*, Collection générale, 45, 1-12. <http://journals.openedition.org/brussels/824>
6. Janssens, Rudi (2008), „L’usage des langues à Bruxelles et la place du néerlandais“, *Brussels Studies*, Collection générale, 13, 1-16. <http://journals.openedition.org/brussels/518>
7. Kadlec, Jaromír (2005), „Particularités lexicales du français de Belgique“, *Écho des Études Romanes*, 1, 15-26.
8. Kordić, Snježana (2010), *Jezik i nacionalizam*, Durieux, Zagreb
9. *La Constitution belge*, Sénat (2019) https://www.senate.be/doc/20190719_CONSTITUTION.pdf
10. Massart-Piérard, Françoise (1997), „Approches belges de la francophonie internationale“, *Politique et sociétés, Prismes nationaux de la francophonie*, vol. 16, 1, 15-38.
11. Miličková, Ladislava (1997), „Le parler français de Belgique“, *Sborník Prací Filozofické fakulty Brněnské Univerzity*, 18, 53-60
12. Piron, Maurice (1973), „Les belgicisms lexicaux: essai d’un inventaire“, *Travaux de linguistique et de littérature*, vol. 11, 1, Strasbourg, 295-304.
13. Piron, Maurice (1999), „Le français en Belgique“, *Histoire de la langue française 1880-1914*, u: Gérald Antoine, Robert Martin, (ur.), CNRS Éditions, 369-379.
14. Sanaker, John Kristian, Karin Holter, Ingse Skattum (2006), *La francophonie – une introduction critique*, Unipub forlag, Oslo Academis Press
15. Stedje, Astrid (2001), *Deutsche Sprache gestern und heute*, UTB, Stuttgart

16. De Surmont, Jean-Nicolas (2008), „L’apport de la sociolinguistique à la lexicographie: l’exemple récent des belgicisme dans l’édition du *Nouveau Petit Robert 2008*“, *Rivista italiana di linguistica et di dialettologia*, vol. 10, Fabrizio Sera Editore, Pisa - Roma, 103-121.
17. Tchebwa, Manda (1996), *Terre de la chanson – la musique zaïroise hier et aujourd’hui*, Duculot, Afrique éditions
18. Tétu, Michel (1988), *La francophonie, histoire, problématique et perspectives*, Hachette, Pariz
19. Thomas, Paul-Louis (2003), “Le serbo-croate (bosniaque, croate, monténégrin, serbe): de l’étude d’une langue à l’identité des langues”, *Revue des études slaves*, 74/2–3, 311-325.
20. Walter, Henriette (1998), *Le français d’ici, de là, de là-bas*, Lattès, Pariz
21. Observatoire de la langue française de l’Organisation internationale de la Francophonie, (2018), *Estimation du nombre de francophones – statistique par pays*, <http://observatoire.francophonie.org/wp-content/uploads/2018/09/Francophones-Statistiques-par-pays.pdf>
22. Organisation Internationale de la Francophonie (2018), *La langue française dans le monde – synthèse*, Gallimard, Pariz, <http://observatoire.franco-phonie.org/2018/synthese.pdf>
23. Beck, Baptiste, Richard Marchoux, Laurent Richard, Alexandre Wolff (2018), *Estimation des population francophone dans le monde en 2018*, Observatoire démographique et statistique de l’espace francophone, Université Laval, Québec, <https://www.odsef.fss.ulaval.ca/sites/odsef.fss.ulaval.ca/files/odsef-lfdm-2018.pdf>

RJEČNICI

1. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/belgicisme/8660?q=belgicisme#8610>
2. <https://dictionnaire.lerobert.com/definition/belgicisme>

KORPUS

1. <http://www.bdlp.org/recherche.asp?base=BE>

FRENCH LANGUAGE IN THE BELGIAN FRANCOPHONIE SPACE

Summary:

Although it is most often mentioned in everyday communication only as the official language of France, it is necessary to know that French is one of the world's largest languages and the official language in 32 countries around the world. This paper aims to point out the presence and importance of French as a polycentric language regarding Belgium. We will present the status of the French language in Belgium and the linguistic and cultural background of the country. We will draw attention to the concept of Francophonie, its meaning, and its role. We will explain why French is considered a polycentric language and analyze how it spreads as such through Belgian Francophonie. In the corpus of some words of Belgian origin from the electronic edition of LEXICOLOGOS, we will show how the vocabulary varies to the same terms used in France.

Keywords: francophonie; OIF; Belgium; Belgianisms; lexicon

Adresa autora
Author's address

Emir Šišić
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
emir.sisic@ff.unsa.ba